

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На правах рукопису

КОЖАН Ольга Юр'ївна

**МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 08.00.05 — Економіка, планування,
організація управління народним господарством
та його галузями

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ — 1994

Робота виконана в Науково-дослідному економічному інституті (НДЕІ) Міністерства економіки України (м. Київ).

Науковий керівник

— доктор економічних наук, професор **М. М. Єрмошенко**

Офіційні опоненти

— доктор економічних наук, професор **Б. Я. Панасюк**

— кандидат економічних наук **С. Ю. Михайличенко**

Керівна установа

Інститут економіки Академії наук України (м. Київ)

Захист відбудеться «5» Травня 1994 р. в 14³⁰ годин на засіданні спеціалізованої ради (Д 043.01.01) по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук при Науково-дослідному економічному інституті Міністерства економіки України (252601, ГСП, Київ-103, бульвар Дружби народів, 28, 5 поверх, зал засідань).

З дисертаційною роботою можна ознайомитися в науковій бібліотеці НДЕІ Міністерства економіки України.

Автореферат розісланий «1» Квітня 1994 р.

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00810421 (G)

Вчений секретар
спеціалізованої ради

І. К. Бондар

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

AB-29.630

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

І.І. Актуальність дослідження. Побудова в Україні системи розвинутих ринкових відносин, формування власної незалежної економіки в країні, а також вступ України як рівноправного члена до міжнародних економічних організацій /Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку і інші/ в червні-вересні 1992 року передбачає широке використання всього арсеналу засобів макроекономічного управління і регулювання, що знаходяться в розпорядженні держави. Особливе місце серед них згідно з силою та ефективністю впливу на економіку, а також згідно з оперативністю прийняття і реалізації рішень посідає грошово-кредитна політика.

Дослідження проблем розробки грошово-кредитної політики і ступеня її впливу на економіку в цілому дозволяє зробити висновок про те, що успішне використання інструментів грошово-кредитної політики сприяє вирішенню таких насущних проблем економіки як: загрозливо високі темпи інфляції, постійне обезцінення національної грошової одиниці, зниження обсягів виробництва, негативне сальдо платіжного балансу України.

Грошово-кредитна політика активно використовується державами всіх країн світу в цілях макроекономічного регулювання. Сучасний стан грошово-кредитної системи України характеризується рядом особливостей, властивих перехідному періоду. Це утворення незалежної грошово-кредитної системи України в зв'язку з проголошенням державної незалежності і розпадом СРСР; трансформація грошово-кредитної системи, що була утворена для переважно централізованого, адміністративного управління економікою, в механізм державного, справді економічного регулювання ринкових відносин; виникнення нових, не існувавших раніше грошово-кредитних установ у зв'язку з розвитком та ускладненням фінансової системи країни.

Аналіз існуючих методологічних і методичних підходів до формування та використання грошово-кредитної політики свідчить про те, що багато які аспекти досліджуваної проблеми вивчені недостатньо з причин значної складності, новизни і багатогранності. Зокрема, недостатньо розроблені методичні підходи розрахунків основних показників, що відображають розвиток грошово-кредитної системи країни відповідно до норм і стандартів міжнародної фінансової статистики, а також використання цих показників як інструментів регулювання грошово-кредитних відносин і економіки в цілому, спи-

раючись на глибокий взаємний зв'язок між показниками грошово-кредитної політики і такими макроекономічними показниками як валовий національний продукт, узагальнений попит, рівень і темпи інфляції, дефіцит державного бюджету, сальдо платіжного балансу країни.

Актуальність дослідження і наявність великої кількості нерозв'язаних теоретичних і практичних проблем в сфері побудови і реалізації грошово-кредитної політики, яка більш повно відповідає конкретним потребам економіки України в процесі побудови ринкових відносин, обумовили необхідність проведення цього дослідження з ціллю виявлення основних принципів і підходів до вироблення інструментів грошово-кредитної політики та їх використання в макроекономічному регулюванні.

1.2. Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій для розрахунків показників грошового обігу, розробки конкретної грошово-кредитної політики на їх основі та напрямків її використання в державному регулюванні економіки.

Відповідно до мети в дисертаційному дослідженні були поставлені і вирішені наступні основні завдання:

- уточнена економічна сутність грошей, їх роль та функції в ринковій економіці;
- проведено теоретичне дослідження зарубіжного досвіду в області розрахунків показників грошово-кредитної системи та їх використання в грошово-кредитному регулюванні економікою;
- обґрунтована зміна складу і структури показників грошового обігу в процесі розвитку та поглиблення грошово-кредитних відносин;
- досліджено взаємозв'язок і взаємний вплив показників грошово-кредитної системи та основних макроекономічних показників;
- проведено аналіз особливостей грошового обігу в Україні, існуючого статистичного відображення грошового обігу та використання грошово-кредитної політики в процесі державного регулювання економікою;
- намічені основні методичні підходи до розрахунків аналітичного значущого показника грошового обігу, що дозволяє враховувати при розробці грошово-кредитної політики вплив факторів, пов'язаних з поточним прибутком і з накопиченням, з урахуванням специфічних умов української економіки;
- обґрунтовані основні методологічні підходи до реалізації грошово-кредитної політики, спрямованої на обмеження узагальненого

попиту і одночасне стимулювання експорту, з метою приборкання інфляції, стабілізації макроекономіки.

1.3. Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження виступає методологія та методика визначення міжнародно порівняних показників грошового обігу та державного регулювання грошово-кредитної системи. Об'єктом дослідження виступає економіка України.

1.4. Методологічна основа і методи дослідження. Теоретичною основою дослідження та його методологічною базою стали основні положення економічної теорії про природу грошей, особливості відображення та використання найбільш важливих показників грошового обігу, макроекономічного регулювання, праці провідних вчених-економістів з проблем грошово-кредитного регулювання, Укази Президента України, матеріали і законодавчі акти з'їздів народних депутатів України, сесій Верховної Ради України, постанови Уряду, зв'язані з трансформуванням грошово-кредитної системи, переходом економіки України до ринкових відносин.

Під час реалізації завдань дисертаційного дослідження використовувались наступні суспільно-наукові методи: системного, факторного і статистичного аналізу, балансовий, нормативний, абстрактно-логічний та інші.

1.5. Матеріали, використані в дослідженні. Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали законодавчі та нормативні документи України, матеріали Міжнародного валютного фонду, Статистичної комісії ООН, матеріали міжнародних семінарів Інституту економічного розвитку Всесвітнього банку про сучасний стан, рівень розвитку і напрями трансформування грошово-кредитної системи України, показники статистичної звітності Міністерства статистики України, Національного банку України, показники статистичних збірок "Народне господарство України" за період 1986-1992 років, "Фінанси України" за період 1989-1992 років.

1.6. Наукова новизна, достовірність та апробація результатів дослідження. В результаті виконаного дослідження державного регулювання грошового обігу отримані наступні найбільш суттєві наукові результати:

- досліджено понятійний ряд, економічна суть та уточнено визначення економічної категорії "грошовий обіг", яку запропоновано розуміти як сукупність фінансових активів економіки, незалежно від їх готівкової або безготівкової форми, що виконують три найважли-

віші функції грошей: засіб вимірювання вартості, засіб обігу або обміну та засіб накопичування. Показано зростаюче значення проблем, пов'язаних з грошово-кредитним регулюванням під час переходу до ринкової економіки в Україні;

- узагальнено та систематизовано світовий досвід статистичного відображення результатів функціонування грошово-кредитної системи і державного регулювання економіки на основі грошово-кредитної політики, узагальнено та систематизовано світовий досвід використання грошово-кредитної політики з приводу усунення гіперінфляції та для загальної макроекономічної стабілізації;

- на основі аналізу методичних проблем грошово-кредитного регулювання в Україні, аналізу статистичних показників, що характеризують діяльність грошово-кредитної системи, обсяг національного виробництва, рівень цін та їх взаємозв'язок. Запропоновані основні методичні підходи до визначення показників грошово-кредитної системи та узагальненого попиту, механізм регулювання узагальненого попиту на основі грошово-кредитної політики в Україні;

- визначені основні особливості комплексного використання грошово-кредитної, податково-бюджетної та валютної політики в рамках державного макроекономічного регулювання.

З допомогою методичних рекомендацій з'являється можливість проведення погоджених дій держави в сфері грошово-кредитного, податково-бюджетного та валютного регулювання з метою впливу на узагальнений попит і досягнення загальної макроекономічної стабільності і збалансованості, як проміжна мета такого регулювання розглядається стабілізація грошового обігу на базі більш повного обліку та корегування факторів, що чинять вплив на величину грошового обігу.

1.7. Зв'язок з планом НДР. В основу дисертаційного дослідження покладено результати, що були отримані автором в ході виконання плану науково-дослідних робіт НДРІ Мінекономіки України. Окремі положення, надані в роботі, знайшли відображення в дослідженнях по темі:

1. Розробка методичних рекомендацій до розрахунків ВВП виробничим і розподільчим методом, методом кінцевого використання та їх взаємна ув'язка /науково-методичні матеріали до розрахунків ВВП трьома методами/, 3-91.11.2.

2. Розробка і впровадження в Україні системи національних рахунків в умовах становлення ринкових відносин, 9-92.

3. Розробка комплексного прогнозу соціально-економічного роз-

вितку України, її галузей, регіонів, обсягів виробництва та споживання основних видів продукції на 1992-95 роки, 3-92.

І.8. Наукові публікації по результатах дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані в 3 друкованих роботах, одна з яких у співавторстві, загальним обсягом 1,5 друкованих аркушів.

І.9. Обсяг і структура дисертаційної роботи. Загальний обсяг дисертації 35 сторінок машинописного тексту, в тексті 27 таблиць і 8 малюнків. Список використаної літератури складається з 138 найменувань.

Мета і завдання дослідження визначили наступну структуру дисертаційної роботи:

ВВЕДЕННЯ

І. ТВОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

І.1. Критерії та принципи визначення грошово-кредитних показників

І.2. Основні складові грошового ринку та державне регулювання

І.3. Грошово-кредитна політика та її вплив на основні макроекономічні показники

2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ГРОШОВО-КРЕДИТНИХ ПОКАЗНИКІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

2.1. Показники грошово-кредитної системи, аналіз їх розрахунків і планування

2.2. Грошово-кредитні показники та узагальнений попит в Україні

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

3.1. Визначення показників грошового обігу як інструментів грошово-кредитної політики

3.2. Регулювання грошового обігу на основі комплексного показника грошового обігу в Україні

3.3. Використання інструментів грошово-кредитної політики в регулюванні української економіки

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

І.10. Короткий зміст дисертації. Введення присвячене обґрунтуванню актуальності проведеного дослідження, воно висвітлює ступінь розробленості проблеми, визначає мету та завдання, предмет і об'єкт, показує наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів дослідження.

В першій главі узагальнюються теоретичні питання, стосовно

економічного змісту і суті грошей, їх функцій в економіці, факторів, що впливають на величину грошової пропозиції і попиту, а також оцінюється існуючий досвід використання грошово-кредитної політики для цілей державного регулювання економіки, макроекономічної стабілізації.

В другій главі досліджується стан і перспективи розвитку грошово-кредитної системи України, проблеми статистичного відображення результатів діяльності грошово-кредитної системи, методика визначення, планування і регулювання показників грошового обігу, а також взаємозв'язок грошово-кредитної політики з основними показниками, що характеризують ефективність і обсяг національного виробництва, рівень і темпи інфляції, дефіцит державного бюджету.

В третій главі викладені основні методичні підходи до удосконалення існуючої статистичної бази розрахунків показників грошового обігу, а також до визначення комплексного показника грошового обігу, що в повній мірі відповідає цілям державного регулювання узагальненого попиту в Україні. Показані можливості використання грошово-кредитної політики на базі комплексного показника грошового обігу в цілях стабілізації макроекономічного становища в Україні. Заходи, що запропоновані в рамках грошово-кредитної політики, розглядаються в близькій залежності від інших інструментів державного регулювання економіки: податково-бюджетної, валютної політики та політики в області платіжного балансу.

В заключній частині дисертаційного дослідження наведені висновки по результатах проведеної роботи, сформульовані пропозиції щодо переходу на міжнародно прийняті принципи визначення показників грошово-кредитної політики і їх використання в цілях державного макроекономічного регулювання.

I. II. Наукові положення, висунуті на захист в дисертації. Виходячи з висновків виконаного дисертаційного дослідження, на захист виносяться:

- методичні підходи до розрахунків комплексного показника грошового обігу, який включає не тільки високоліквідні активи /готівку, строкові та ощадні внески/, але й менш ліквідні фінансові активи, що набули широкого розповсюдження в економіці /облігації, векселі, домовленості про зворотній викуп/;

- методичні підходи до розрахунків показників узагальненого внутрішнього та узагальненого агрегованого попиту на базі методики розрахунків валового внутрішнього продукту методом кінцевого використання;

- механізм державного регулювання грошового обігу та грошово-кредитне регулювання економіки України.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Основним поняттям теорії грошово-кредитних відносин виступають гроші. Визначення і форма грошей постійно змінюються внаслідок розвитку та поглиблення виробничих відносин в економіці, однак незмінною лишається суть і функції, які вони виконують в економічному обігу. Саме тому, найбільш прийнятним уявляється включати до складу грошей, як широкої категорії, всі ті види фінансових інструментів, які можна використовувати як засіб обміну, вимірювання вартості і засіб накопичення.

Аналіз динаміки і структури грошового обігу привів до висновку, що грошово-кредитна система, утворена з центрального та комерційних банків, забезпечує економіку необхідними грошовими засобами у формі фінансових інструментів. В залежності від конкретного виду взаємовідносин економічних суб'єктів ці інструменти набувають вигляд фінансових активів, що надають своєму власнику право на отримання визначеного прибутку, або форму фінансових пасивів, які представляють собою зобов'язання по виплаті визначеної суми.

Сукупність фінансових активів і пасивів грошово-кредитної системи країни відображається в балансі грошового обігу. Всі фінансові інструменти в балансі класифікуються в точній відповідності до ступеня їх ліквідності або, іншими словами, в відповідності до ступеня легкості та швидкості їх використання. Найвищий ступінь ліквідності притаманний паперовим та металевим грошам.

Дослідження показало, що для здійснення ефективного контролю за розвитком грошово-кредитної системи в міжнародній фінансовій статистиці використовується система показників грошового обігу, що враховують в своєму складі величину різноманітних фінансових інструментів в міру зменшення їх ліквідності і надають можливість, тим самим, враховувати зміни, що відбуваються не тільки в масі готівки, але й у тих грошових засобах, які зберігаються на банківських розрахунках.

Оскільки грошово-кредитна система постійно розвивається і в результаті поглиблення та розширення грошово-кредитних відносин виникають нові і нові види фінансових активів і пасивів, тому існуюча система грошових показників має досить умовний, рекомендаційний характер і склад і структура окремих показників в різних країнах мають суттєві розбіжності.

2.2. Аналіз грошово-кредитної системи і основних закономірностей її функціонування показав, що успішне регулювання грошового обігу повинно враховувати специфічні особливості грошового ринку країни – попит та пропозицію і фактори, що впливають на їх величину. Державне регулювання пропозиції грошей грошово-кредитною системою країни повинно враховувати особливості функціонування банківської системи, які відбиваються на здібності банків багатократно збільшувати розмір первісно внесених коштів. Цей ефект має назву мультиплікативного розширення грошової пропозиції.

Вплив держави на розмір грошової пропозиції здійснюється шляхом зміни величини грошового мультиплікатора /норма обов'язкових резервів банків, співвідношення величини грошей в обігу і внесків/ і зміни банківських резервів суми грошей в обігу /чисті внутрішні зобов'язання та інші статті /чисті//, а також шляхом регулювання попиту на гроші. В результаті дослідження проведено аналіз основних факторів, що впливають на зміну попиту на гроші в економіці. Серед них:

- рівень прибутків господарських агентів;
- рівень цін в економіці;
- рівень процентних ставок з урахуванням рівня інфляції.

Аналіз основних складових грошового ринку – попиту та пропозиції, а також факторів, що мають вплив на них, привів до висновку, що для грошово-кредитної системи характерна надзвичайна нестабільність розвитку, тому грошово-кредитна система потребує підтримки певних умов, забезпечуючих її нормальний та сталий розвиток. Гарантом забезпечення таких умов може виступати лише держава.

2.3. В ході проведеного дослідження було встановлено, що грошово-кредитна політика, загальний обсяг грошових засобів, які пропонуються грошово-кредитною системою економіці, має тісний взаємозв'язок з величиною дефіциту державного бюджету і політикою в області регулювання платіжного балансу.

Головною метою державного грошово-кредитного регулювання економіки являється вплив на узагальнений попит в економіці з метою прискорення чи уповільнення темпів економічного росту. Для розв'язання цієї проблеми пропонується поетапне здійснення складного процесу грошово-кредитного регулювання. Серед основних етапів можна виділити такі:

І. Регулювання величини грошової пропозиції за допомогою обмеження або розширення в плановому періоді розміру узагальнених показників грошового обігу, регулювання попиту на гроші. Цей етап

сприяє досягненню проміжної цілі грошово-кредитної політики - розширенню або скороченню грошового обігу.

2. Згідно із зміною величини грошового обігу непряме регулювання платіжного балансу чи зміна політики в області фінансування дефіциту державного бюджету.

3. Внаслідок зміни політики в області грошової пропозиції, стабілізації ситуації в зовнішньоекономічній сфері, яка відображається в платіжному балансі, а також зміни структури фінансування дефіциту державного бюджету, значене зниження темпів інфляції і укріплення національної грошової одиниці зі створенням умов для подальшої її конвертації.

2.4. Проведене дослідження показало, що планування і регулювання грошово-кредитної системи в Україні до 1992 року проводилось на базі кредитного плану, касового плану і балансу грошових прибутків і витрат населення. Ці документи відображали лише бухгалтерськи записи центрального банку і спеціалізованих державних банків і, тому не давали відповіді на запитання про кількість грошей, потрібних економіці, а також не могли комплексно враховувати весь грошовий обіг країни. Грошово-кредитна система використовувалась для контролю за виконанням державного плану економічного і соціального розвитку, а грошово-кредитна політика мала пасивний характер і відігравала, в силу цього, другорядну роль в процесі управління економікою. З 1992 року здійснюється перехід до відображення діяльності банківської системи країни на основі міжнародної фінансової статистики. Це передбачає розробку системи агрегованих балансів банківської системи: балансу Національного банку, комерційних банків і зведеного балансу "Грошовий огляд".

Головним інструментом монетарного регулювання виступає зведений рахунок банківської системи "Грошовий огляд", в результаті складання якого отримують кількісну оцінку величини грошового обігу країни в цілому. Ліва сторона рахунку відображає загальну величину фінансових активів грошово-кредитної системи і включає: зовнішні активи /чисті/, внутрішні активи /чисті/ /кредит уряду, кредит комерційним банкам, кредит підприємствам, організаціям і установам, приватним особам/. Права сторона рахунку відображає загальну величину фінансових пасивів грошово-кредитної системи або величину грошей, що пропснутья фінансовим сектором країни іншим сектором економіки. В залежності від виду врахованих фінансових пасивів, на основі зведеного рахунку грошово-кредитної системи отримують ряд показників грошової маси: М1, М2 та інші, які використо-

путься для контролю, аналізу і регулювання розвитку грошово-кредитної системи країни.

Проведене дослідження надало можливість зробити висновок про те, що фінансова система України знаходиться в процесі становлення і розвитку, саме тому потрібні зміни системи управління і планування грошово-кредитної політики і тому розробки нової відповідної вимогам часу системи показників і інструментів для здійснення ефективного макроекономічного регулювання.

2.5. В дисертаційному дослідженні визначена необхідність більш активного використання грошово-кредитної політики як інструмента державного економічного регулювання, яка обумовлена підсиленням негативних тенденцій в макроекономіці України. Скорочення реальних обсягів виробництва тривав протягом ряду років. За II місяців 1993 року в порівнянні з відповідним періодом 1992 року, обсяг виробництва споживчих товарів скоротився на 14,7%, продовольчих товарів - на 10,7%, непродовольчих товарів - на 23,3%, реальний обсяг виробництва легкої промисловості - на 27,4%.

Процес скорочення реальних обсягів виробництва товарів та послуг супроводжувався значним зростанням цін. Так, в грудні 1993 року рівень цін складав 3863,2% в порівнянні з січнем 1993 року. А в січні 1994 року, - виріс майже вдвічі і склав 6393,6% у відношенні до січня 1993 року. За 10 місяців 1993 року ціни на споживчі товари та послуги збільшилися в 37 разів, оптові ціни на промислову продукцію - в 74 рази, на продукцію сільського господарства - в 40 разів. В той же час, відбувалося збільшення обсягів грошової маси, яка знаходиться в обігу. Темп росту М1 в Україні за період з 1.01.93 по 1.01.94 склав 1650,2%, а темп росту М2 - 1887,8%./ табл. I/.

Таблиця I
Основні показники, що характеризують стан макроекономіки України

Показники	1.01.93	1.12.93
1. Темпи зростання М1 до початку року %/	100	1552,6
2. Темпи зростання М2 до початку року %/	100	1596,9
3. Зведений індекс роздрібних цін і тарифів на платні послуги %/	100	3863,2
4. Національний доход %/	100	85
5. Продуктивність суспільної праці	100	87
6. Середньомісячна заробітна плата %/	100	2300

Наведені дані свідчать про складний фінансовий стан економіки України, при якому значне збільшення обсягу фінансових ресурсів обумовлено невпинним зростанням цін, а не розширенням обсягів реального виробництва та більш раціональним господарюванням. Скорочення виробництва, що супроводжується різким зростанням зведеного індексу цін свідчить про накопичення обсягів нічим не забезпеченої грошової маси в економічному обігу, що є одною з головних причин високої інфляції в Україні.

Інфляція є, з макроекономічної точки зору, перевищенням загальних витрат над загальними прибутками в економіці. Тому, основні напрямки впливу на інфляцію складаються з впливу на обсяг загальних витрат /або узагальнений агрегований попит/, а саме, його скорочення, та з впливу на обсяг загальних прибутків економіки – підвищення обсягів виробництва, його ефективності.

Зменшення обсягів грошової маси, як результат впровадження грошово-кредитної політики, призведе до зниження рівня цін, в першу чергу, та підвищення обсягів виробництва в більш віддаленій перспективі. Використання грошово-кредитної політики, впливаючи на узагальнений попит, сприяє приборканню інфляції в економіці.

2.6. Тому що ціллю макроекономічного регулювання являється зміна узагальненого попиту як основного стимулу прискорення чи стримання темпів економічного росту, то пропонується розробити в рамках грошово-кредитної політики такий показник грошового обігу, який в повній мірі відповідав би цій меті – через стабілізацію грошового обігу досягти загальної макроекономічної стабілізації. В дисертаційному дослідженні запропонована схема розрахунків узагальненого попиту в Україні на основі методики розрахунків валового внутрішнього продукту методом кінцевого використання. Інформаційною базою для визначення узагальненого попиту являються дані балансу суспільного продукту, балансу грошових прибутків та витрат населення, балансу основних фондів, а також дані звітів про виконання державного бюджету, про виконання плану вводу в дію об'єктів основних фондів і використання ліміту капітальних вкладень.

Інформаційною базою для розрахунків комплексного показника грошового обігу є дані зведених балансів грошово-кредитної системи: "Монетарний огляд Національного банку України", "Монетарний огляд комерційних банків" та "Монетарний огляд в Україні". Зведений баланс грошово-кредитної системи вміщує дані про загальний обсяг фінансових активів та фінансових пасивів і може використовуватись як інструмент, який

надає змогу аналізувати і регулювати структуру і обсяг грошового попиту.

Запропонована структура комплексного показника грошового обігу надає можливість здійснювати оперативний контроль, регулювання і планування всього грошового обігу країни в цілому, враховуючи готівкову і безготівкову його частини з урахуванням зміни складових грошового ринку - попиту та пропозиції грошей, а також надає можливість враховувати зміни, що відбуваються в структурі і грошовому обігу внаслідок виникнення нових видів фінансових активів внаслідок розвитку та поглиблення фінансового ринку в Україні, становлення ринку цінних паперів.

2.7. Основним питанням регулювання грошового обігу виступає питання визначення обсягу грошей, потрібних економіці. В дисертаційному дослідженні була проведена спроба кількісної оцінки попиту на гроші в Україні, виходячи з величини номінального валового внутрішнього продукту та швидкості обігу грошей. З точки зору попиту була проведена оцінка грошової пропозиції, або тієї кількості грошей, яка фактично була випущена в обіг грошово-кредитною системою України. З метою корегування обсягу пропозиції грошей, який визначається розміром комплексного грошового обігу, запропоновано ряд заходів, між якими найбільш суттєвими є:

- зменшення кредиту уряду /фінансування бюджетного дефіциту/ на 1777,0 млрд.крб.;

- зменшення кредиту комерційним банком за рахунок:

- зменшення значення грошового мультиплікатора з 3,4 до 2,9-3,0;

- підвищення рівня процентної ставки рефінансування з 240% до 305% відповідно до рівня інфляції;

- укріплення фінансової дисципліни.

Зменшення обсягу грошей, що знаходяться в обігу, згідно з нашим розрахунком, призведе до зміни в витратах і, саме тому, до зміни узагальненого попиту.

В сфері регулювання експортних витрат в рамках валютної політики, запропоновано їх стимулювання з метою збільшення валютних надходжень, що забезпечують створення стабілізаційного фонду для укріплення з подальшою конвертацією національної грошової одиниці. В дисертаційній роботі розкрито зміст і наведено конкретний механізм практичної реалізації перелічених заходів державного регулювання грошового обігу.

2.8. Грошово-кредитна політика в державному регулюванні еко-

номіки України, як відображено в дисертаційному дослідженні, повинна проводитись в тісному зв'язку з іншими економічними інструментами державного впливу на економіку. В першу чергу це стосується податково-бюджетної політики та політики в області регулювання платіжного балансу. В роботі показано тісний зв'язок між цими інструментами державного економічного регулювання і проведено аналіз можливих змін структури фінансування дефіциту державного бюджету і сальдо платіжного балансу, що є наслідком зміни обсягу комплексного показника грошового обігу.

Наслідками зменшення обсягу грошового обігу в області податково-бюджетного регулювання виступають:

- скорочення дефіциту державного бюджету;
- зміна структури фінансування існуючого дефіциту за рахунок збільшення долі небанківського фінансування;
- розвиток ринку цінних паперів.

В області регулювання платіжного балансу:

- стимулювання українського експорту;
- стабілізація національної грошової одиниці з подальшою конвертацією.

Загальноекономічними результатами проведення такої грошово-кредитної політики, як показано в роботі, стануть зменшення рівня цін і стабілізація реальних обсягів виробництва, уповільнення інфляції.

Основні напрямки впливу грошово-кредитної політики на узагальнений попит наведені на схемі:

Використання запропонованих механізмів державного грошово-кредитного регулювання дає можливість найбільш ефективно використовувати грошово-кредитну політику з метою впливу на економіку.

3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

3.1. Головна роль в системі економічних методів державного регулювання належить грошово-кредитній політиці. Грошово-кредитна політика, вироблена на основі принципів міжнародної статистики і, враховуюча національні особливості економіки, виступає могутнім засобом впливу держави на економіку.

3.2. Аналіз існуючого становища в області визначення показників розвитку грошово-кредитної системи та їх використання в макроекономічному регулюванні в Україні і за її межами довів, що в цьому питанні існує ряд суттєвих недоліків у вітчизняній практиці статистичного обліку, а проблеми грошово-кредитного регулювання та його впливу на основні макроекономічні показники багато в чому є новими для вітчизняної економічної науки. Довгий час обсяг грошового обігу розбивався на дві частини – готівкову і безготівкову, а система обліку та контролю грошового обігу також розбивалася на дві частини, тобто, існуючий порядок статистичного обліку не відображав єдності грошового обігу і не давав можливості враховувати зміни загального його обсягу як результату зміни будь-якої із його складових частин. Згідно з цими обставинами, грошово-кредитна система не розглядалась як єдине ціле, а грошово-кредитна політика відігравала другорядну роль в макроекономічному регулюванні.

3.3. Різноманітність існуючих в практиці міжнародної фінансової статистики показників грошового обігу, обумовлена великою кількістю задач в області економічного аналізу та регулювання. Чим вище рівень узагальнення макроекономічного показника, що відображає ефективність і продуктивність функціонування національної економіки, тим, відповідно, ширше набір компонентів, які включаються до складу грошового показника під час дослідження їх взаємозв'язків та взаємного впливу. З точки зору грошово-кредитної політики, необхідна розробка і використання системи показників, за допомогою яких можливо було б ефективно здійснювати регулювання і корегування узагальненого попиту. Під час розрахунків таких широких за обсягом показників грошового обігу можуть виникати деякі труднощі, що зв'язані з повнотою обліку та відображення всіх компонентів, але переваги їх використання значно більші. Під час бурхливого розвитку фінансового ринку, з'являється маса нових фінансових ін-

струментів, які не можна укласти в вузькі рамки існуючих показників грошового обігу, але все ж таки, вони є грошима, тому що виконують всі основні функції грошей. Неувага до таких фінансових активів може призвести до втрати контролю над грошовою масою в повному обсязі і, як наслідок, підсиленням інфляції та розбалансованості грошово-кредитної системи країни.

3.4. З метою усунення недоліків в системі контролю і регулювання розвитку грошово-кредитної системи запропоновано методичний підхід до розрахунків комплексного показника грошового обігу, який надає можливість враховувати величину грошового обігу в цілому, з урахуванням нових фінансових активів, які виникають в зв'язку з розвитком і становленням фінансового ринку в Україні.

3.5. З метою визначення комплексного показника грошового обігу використовують дані балансів, що відображають діяльність основних структурних ланок фінансової системи України - Національного банку та комерційних банків, а також зведеного балансу грошової системи країни.

3.6. На основі балансів банків визначаються показники грошового обігу широкого і вузького складу. За допомогою балансів також визначається комплексний показник грошового обігу, що характеризує зміну величини грошей, які не приносять проценту, та інших фінансових активів, які відносять до складу грошей, які приносять прибуток у вигляді проценту. На основі розрахункового комплексного показника грошового обігу показані основні підходи до регулювання грошового обігу. Головними важелями впливу держави на обсяг грошового обігу є:

- регулювання грошової емісії;
- активізація ролі держави на ринку цінних паперів;
- зміна норматива резервних вимог;
- зміна облікової ставки.

3.7. Внаслідок тісного взаємозв'язку між грошовим обігом і такими макроекономічними показниками як дефіцит державного бюджету, сальдо платіжного балансу, зміни в області пропозиції грошей призведуть до зміни макроекономічних показників, що, в свою чергу, вплине на рівень виробництва і цін в економіці. Саме тому, в рамках розробки конкретної грошово-кредитної політики в Україні потрібно погоджувати основні засоби цієї політики з іншими інструментами державного регулювання: податково-бюджетною політикою і політикою в області платіжного балансу.

3.8. Одною з найголовніших цілей зміни грошово-кредитної політики на макrorівні є зміна узагальненого попиту в економіці країни та, як наслідок, скорочення чи поширення обсягів національного виробництва, уповільнення чи прискорення темпів економічного росту. Визначені основні методичні підходи до обчислення узагальненого попиту в економіці України на основі розрахунків валового внутрішнього продукту методом кінцевого використання, а також запропоновано механізми його регулювання з метою стабілізації економічного положення в Україні.

3.9. В плані стимулювання експорту та укріплення національної грошової одиниці запропоновано ряд конкретних засобів в області валютної політики. Показана необхідність встановлення валютного курсу за допомогою торгів на валютній біржі та його корегування на основі спеціально утвореного валютного фонду, а також намічені основні джерела створення такого фонду.

3.10. Запропоновані в дисертаційному дослідженні методичні підходи до визначення комплексного показника грошового обігу та узагальненого попиту можуть бути рекомендовані для практичного використання в Національному банку України, комерційних банках, державних органах управління, фінансових органах.

4. ОСНОВНІ РОБОТИ, ЩО НАДРУКОВАНІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1. Теоретические основы государственного регулирования рыночных отношений // Хозяйственный механизм формирования рыночных отношений. - К.: НИЭИ Минэкономики Украины, 1992. - С. 12-19.

4.2. Инфляция в условиях рынка: всегда ли следует с ней бороться? // Хозяйственный механизм формирования рыночных отношений. - К.: НИЭИ Минэкономики Украины, 1992. - С. 124-128 /в соавторстве/.

4.3. Финансовые инструменты, их функции и роль в экономике // Государственное регулирование рыночной экономики. - К.: НИЭИ Минэкономики Украины, 1992. - С. 95-105.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

КОЖАН Ольга Юр'ївна

**МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ**

Автореферат
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск кандидат економічних наук
ЩУКІН Борис Миколайович

Підписано до друку 24.03.94. Формат 60×84 1/16. Папір друк.
Ум. друк. арк. 0,93. Тир. 100. Зам. 312к.

ДВПП ДКНТ, м. Київ, вул. Горького, 180

462633

AB 29.630

AB 29.630